

Elementary art education. Includes non-school arts education institutions, schools of aesthetic education, children's art schools. In the Donetsk region, there are currently 99 such institutions in Luhansk – 79. The large number of non-school arts education institutions in East-Ukrainian region allows students to get an art education because of their abilities and creative inclinations. Secondary special cultural and artistic education (universities of I-II levels of accreditation). Presented by the school culture, college musical and artistic profile. There seven agencies in the Donetsk region, in Luhansk – 2.

Higher cultural and artistic education (universities of III-IV accreditation levels).

In East-Ukrainian region operates three such institutions.

Key words: East-Ukrainian region, elementary art education, secondary special cultural and artistic education (universities of I-II accreditation level), the highest cultural and artistic education (universities of III-IV accreditation levels)

Стаття надійшла до редакції 27.02.2013 р.

Прийнята до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – д-р пед. наук, проф. Лобода С. М.

УДК 371.13:78

Л. І. Паньків

МЕТОДИЧНІ НАПРЯМКИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЗАУРОЧНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ГУМАНІСТИЧНОЇ ПАРАДИГМИ ОСВІТИ

Сучасний етап розвитку освіти визначає стратегічними завданнями школи виховання гармонійної особистості учня, розвиток його індивідуальності, творчих здібностей, самостійного мислення, формування духовного світу. Такі пріоритети підсилюють значення предметів художньо-естетичного циклу у навчально-виховному процесі. Адже, саме з мистецтвом пов'язані перспективи гуманізації освіти, ствердження нових ідеалів розвитку духовної культури суб'єкта навчання.

Залучення учнів до спілкування з мистецтвом відкриває широкі можливості розвитку творчих здібностей дітей, активізує емоційно-чуттєву сферу пізнання навколишнього світу та прагнення до самореалізації в художній діяльності. Однак, кількість годин, відведених навчальним планом на предмети художньої культури, мистецтва, музики та ін., обмежує можливості творчої діяльності учнів, ускладнює врахування індивідуальних запитів дітей. Велику роль у вирішенні

завдань освіти, виховання і розвитку учнів відіграють позаурочні заняття, а саме підготовка і проведення різноманітних мистецьких заходів.

У позаурочній роботі мистецького спрямування криються неоціненні резерви розвитку творчої особистості учнів, розвитку їх здатності до самореалізації – максимальному втіленні природних можливостей, здібностей, творчого потенціалу у життєдіяльності. У періодичній пресі з'являється все більше розробок позакласних мистецьких заходів найрізноманітнішої тематики, проте загальні вимоги до методики їх проведення відсутні. Як свідчить практика, багато вчителів не приділяють належної уваги організації позакласної мистецької роботи. Однією з причин цього є недостатня методична підготовка педагогів.

Мета статті – розкрити основні проблеми сучасної методики позаурочної мистецької роботи зі школярами, окреслити методичні напрямки організації та проведення мистецьких заходів у загальноосвітній школі у контексті гуманістичної парадигми освіти.

У підготовці та проведенні позаурочних мистецьких заходів у загальноосвітній школі є багато труднощів. Вони викликані тим, що позакласна робота, як форма організації навчання, дуже багатогранна й вимагає особливо творчого підходу у кожному конкретному випадку. Причому варто враховувати місцеві етнічні умови, запити дитячого колективу, індивідуальні можливості та інтереси учнів та вчителя.

Підготовка та проведення мистецьких заходів є формою добровільної позаурочної роботи учнів під керівництвом вчителя. Така робота здійснюється у різноманітних учнівських мистецьких гуртках, клубах та ін. В основі їх функціонування – особисте бажання та зацікавленість учасників. Організувати заняття лише вольовими зусиллями неможливо. Лише позитивне особистісне ставлення, інтерес дітей до мистецтва можуть бути тим джерелом енергії, що забезпечує успішну роботу та творчий розвиток кожного з учасників. Тому одним із першочергових завдань керівника є формування в учнів стійкого інтересу до мистецтва, потреби в художньому спілкуванні через залучення школярів до активної, емоційно забарвленої творчої діяльності. Це здійснюється шляхом вибору цікавої дітям тематики мистецьких заходів, розробки відповідного сценарного плану, посилення і різноманітних мистецьких завдань художньої роботи, що спонукають учнів до активних роздумів, самопізнання через отримані мистецькі враження. Необхідним є також урахування досвіду дітей спілкування з мистецтвом, їх інтересів та запитів, використання у роботі високохудожніх мистецьких творів та спрямування отриманих вражень на розвиток естетичного смаку, розширення естетичних почуттів, естетичних переживань на ґрунті художньої діяльності.

Використання різноманітних методів заохочення, активізації оцінного мислення, спрямування естетичних вражень на самопізнання –

мають складати важливий напрямок педагогічної роботи вчителя предметів художньо-естетичного циклу – *стимулювання потреби учнів у спілкуванні з мистецтвом*.

Особливістю підготовки і проведення мистецьких заходів є творчий характер діяльності у кожному конкретному випадку.

Для визначення методів творчої діяльності важливе значення має з'ясування самої сутності дитячої творчості.

У науковій літературі поняття «творчість» визначається як діяльність, що породжує якісно нові матеріальні та духовні цінності [1, с. 326]. Творчість визначається як вища форма активності й самостійної діяльності людини. Найістотнішими характеристиками її є новизна і перетворення [2]. Та ці показники можуть бути як об'єктивними, так і суб'єктивними. Об'єктивна цінність визначається за соціально значущими продуктами творчості, які раніше не мали аналогів. Суб'єктивна цінність має місце тоді, коли продукт є новим лише для людини, котра його створила. Саме суб'єктивна новизна думок, рішень, оцінок, позицій, почуттів властива дитячій навчальній творчості. Як зазначав відомий український психолог В.Роменець, саме у творчості відбувається формування людини, і саме через творчість стає можливим вияв її неповторної індивідуальності, самобутності. За його словами, творчість – це й засіб самопізнання, і найтонші намагання та очікування людини, найпотаємніші її думки, уся велич її духу, її неповторного «Я» [3, с. 412]. Такі думки знайшли своє продовження у працях професора О.П.Рудницької, яка вважала, що дитяча творчість проявляється передусім у «переживанні почуттів натхнення, окрилення, захоплення дів діяльності, готовності помічати і формулювати альтернативи, брати під сумнів навіть авторитетні думки, бачити об'єкт з нового боку, доходити оригінальних висновків, імпровізувати тощо» [2, с. 85].

Такий особистісний, суб'єктивний аспект творчості, орієнтований на власне «Я» пронизує всі етапи підготовки та проведення мистецьких заходів, оскільки жодну інформацію у галузі мистецтва, виконавську інтерпретацію не можна повноцінно розкрити без залучення дітей до самостійного образного відчуття, прояву фантазії, асоціативно мислення, співпереживання.

Таким чином, *активізація творчої позиції учнів* є другим важливим методичним напрямком педагогічної роботи мистецького спрямування. Здійснюється шляхом уведення проблемних ситуацій, які стимулюють уяву, фантазію дітей; обговорення мистецьких вражень і визнання за учнем права на власні судження, самостійний пошук інтерпретації, власне творення; передбачає психологічну захищеність дітей від утиску, емоційну відкритість, свободу дій, спрямування засвоєних вражень на втілення власних думок та почуттів.

Оскільки підготовка та проведення мистецького заходу є колективною працею учасників, то свобода творчого самовираження кожного має узгоджуватися з творчими проявами інших, породжуючи

тим самим певну специфіку взаємин. Не лише усталені норми поведінки, а й особистісні прагнення, переживання та відчуття кожного повинні узгоджуватися у колективній мистецькій діяльності. Адже коли відтворення кожним учасником у собі почуттів мистецького твору контактує з творчим «Я» інших учасників, стає можливим досягнення спільної мети мистецького заходу.

Звісно, єдність потреб, настроїв та дій учасників мистецьких заходів не виникає стихійно, а формується у процесі копіткої педагогічної роботи. Саме педагогічний вплив керівника як «система засобів стимулювання педагогічно доцільної, суспільно значимої поведінки й діяльності учнів» [1, с. 253], є важливою рушійною силою виховання в учасників почуття партнерства, причетності до спільної справи, взаємовідповідальності, співтворчості. У формуванні означених якостей педагогічний вплив не може бути «прямою дією» на учня. Майстерність керівника полягає в тому, щоб забезпечити різносторонню активність суб'єкта навчання у значенні рівноправного учасника педагогічного процесу. Тож основу педагогічного впливу становлять діалогові відносини, реалізація яких спрямована на використання різноманітних засобів спонукання учня до усвідомлення себе не пасивним об'єктом, а активним суб'єктом освіти, творчою особистістю, що співпрацює з іншими.

Саме завдяки діалоговим відносинам педагогічний вплив можна розглядати з позицій процесу й результату перетворення зовнішніх вимог у внутрішню позицію учня. Так, у процесі поетапної підготовки мистецького заходу, педагог допомагає учням оволодіти певними знаннями, уміннями, навичками, сприяє розвиткові їх пізнавальної активності. Кінцевою метою педагогічного впливу є досягнення учнями більш високого рівня самостійності, ініціативи, здатності творчо мислити, захоплюватися власною діяльністю, вміннями погоджувати свої дії з іншими, творчо співпрацювати.

Підготовка мистецького заходу активізує сам процес спілкування учнів з мистецтвом, який сам по собі вже є діалогічним (М.Бахтін, М.Каган, О.Рудницька, Г.Падалка). За словами О.П.Рудницької, «сам процес художнього сприймання розуміється як діалог, партнерами якого можуть виступати не лише реальні суб'єкти, а й образно-художні моделі... Кожний реципієнт через образи героїв мистецького твору веде розмову з його автором, тобто спілкується і з художнім образом, і з його творцем» [2, с. 34]. В такий спосіб можна стверджувати, що діалогічність пронизує всі акти спілкування з мистецтвом: як реальні міжособистісні відносини «з приводу мистецтва» (обговорення, обмін думками, дискусії), так і внутрішній діалог осмислення художніх вражень (діалог самого з собою).

Колективна підготовка мистецького заходу вимагає творчої співпраці учасників, взаєморозуміння, толерантності, взаємоповаги. Тому керівнику конче важливо виховувати в учнів почуття партнерства,

причетності до спільної справи, взаємовідповідальності. У такій формі педагогічної взаємодії вчителя та учнів визначаються їх діалогові стосунки. Методи педагогічної роботи, спрямовані на активізацію внутрішньої активності учнів до сприйняття мистецтва, готовності до діалогічного спілкування, визначення та прийняття спільної мети складають основу третього методичного напрямку – **забезпечення діалогічної взаємодії учасників**.

Різноманітність тематики мистецьких заходів визначає можливість комплексного використання різновидів мистецтва (літературно-музичні вечори, художньо-театралізовані дійства, музично-хореографічні свята, музично-драматичні вистави тощо). Такий підхід актуалізує взаємозв'язки предметів художньо-естетичного циклу, їх інтеграцію, і сприяє узагальненню та систематизації знань учнів про художню картину світу. Використання інтеграційних технологій мистецького навчання, що передбачає врахування існуючої спільності між окремими видами мистецтв, яка визначається передусім їх образно-символічною природою, прийомами і законами побудови, подібністю соціальних функцій тощо посилює вплив художньої інформації, забезпечує цілісність її сприйняття та розуміння взаємозв'язку духовних цінностей. Так, використання музики як своєрідного інструменту мовної виразності та почуттєвої динаміки у літературно-поетичних композиціях підсилює емоційність сприйняття поетичної сутності художніх образів. А вербалізація музичного образу, його сполучення з пластичними жестами та ін. слугує ефективним засобом збагачення відчуттів сприйнятливості мистецтва.

Визначений напрямок педагогічної роботи – **забезпечення інтеграційних зв'язків між різновидами мистецтва** – передбачає використання методів порівняння та аналогії різних художніх явищ, стимулювання художніх асоціацій, проведення художніх паралелей, що сприяє більш глибокому осягненню мистецьких завдань у відповідності до конкретно визначеної тематики заходу.

Таким чином, визначені методичні напрямки педагогічної роботи з підготовки та проведення мистецьких заходів у загальноосвітній школі (*стимулювання потреби учнів у спілкуванні з мистецтвом; активізація творчої позиції учнів; забезпечення діалогічної взаємодії учасників; використання інтеграційних зв'язків між різновидами мистецтва*) ґрунтуються на принципах гуманістичного підходу, природовідповідності та культуровідповідності, естетичної спрямованості навчально-виховного процесу і спрямовані на розвиток творчої особистості учня, забезпечення творчого характеру його діяльності.

Звісно, окреслені методичні напрямки педагогічної роботи не можуть повною мірою гарантувати успіх підготовки та проведення мистецьких заходів у загальноосвітній школі. За означеними напрямками роботи вчителя має реалізовуватися його педагогічний талант та досвід

роботи з учнями, багатогранність індивідуального сприймання мистецтва, пошук нових можливостей використання духовних цінностей в особистісному розвитку школярів.

Список використаної літератури

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Семен Устинович Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 337 с. **2. Рудницька О. П.** Педагогіка: загальна та мистецька: навч. посіб. / Оксана Петрівна Рудницька. – К. : Інтерпроф, 2002. – 270 с. **3. Киричук О.** Основи психології: підручник / О. Киричук, В. Роменець. – К. : Либідь, 1996. – 632 с. **4. Падалка Г. М.** Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Галина Микитівна Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 272 с.

Паньків Л. І. Методичні напрямки організації позаурочної мистецької діяльності школярів у контексті сучасної гуманістичної парадигми освіти

У статті розглядається проблема методичного забезпечення організації позаурочної мистецької діяльності школярів у сучасних освітніх умовах. Окреслено методичні напрямки проведення мистецьких заходів у загальноосвітній школі. Визначено принципи та методи педагогічної роботи у контексті гуманістичної освітньої парадигми.

Ключові слова: позаурочна мистецька діяльність, мистецькі заходи, особистісний розвиток школярів.

Паньків Л. И. Методические направления организации внеурочной художественной деятельности учащихся в контексте современной гуманистической парадигмы образования

В статье рассматривается проблема методического обеспечения организации внеурочной художественной деятельности учащихся в современных условиях образования. Представлены методические направления проведения художественных мероприятий в общеобразовательной школе. Определены принципы и методы педагогической работы в контексте гуманистической парадигмы образования.

Ключевые слова: внеурочная художественная деятельность, художественные мероприятия, личностное развитие школьников.

Pankiv L. I. Methodical Directions of Organization of Extracurricular Artistic Activity of Schoolboys in the Context of Modern Humanism Paradigm of Education

In the article the problem of the methodical providing of organization of extracurricular artistic activity of schoolboys is examined in modern educational terms.

Outlined methodical directions of leadthrough of creative measures at school. Methodical pedagogical work assignments are certain on preparation and leadthrough of creative measures at general school based on basics of humanism approach and aesthetically orientation educational to the process. They are directed on development of creative personality of student, providing of creative character of his activity.

The necessity of stimulation of necessity of students is certain for intermingling with an art; activation of creative position of students; providing of dialogic co-operation of participants; the use of integration connections is between the varieties of art.

Certainly principles and methods of pedagogical work in the context of humanism educational paradigm. After the noted work of teacher assignments must be realized him pedagogical talent and experience with students, many-sided nature of individual perception of art, search of new possibilities of the use of spiritual values, in personality development of students.

Keywords: extracurricular artistic activity, creative measures, personality development of students.

Стаття надійшла до редакції 25.02.2013 р.

Прийнята до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – д-р пед. наук, проф. Щолокова О. П.

УДК 378.011.3-051:7.071(477)

О. М. Пономарьова

**МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ І ПРИНЦИПИ ПІДГОТОВКИ
ФАХІВЦІВ МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ВИЩИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ**

Розвиток системи вищої освіти України на кожному кроці свого зростання супроводжується зміною концептуальних засад, визначення яких обумовлено необхідністю гнучкого виведення усіх складових компонентів освітнього процесу на нові оптимальні шляхи реалізації одвічної суспільної ідеї передачі досвіду людського існування відповідно до нових тенденцій соціуму і, взагалі, до умов вітального існування людства. Викладене цілком стосується пріоритетів і завдань розвитку системи освіти у сфері мистецтва, реформування і модернізація якої є важливим напрямом сучасного процесу розвитку в Україні.

Освіта у сфері мистецтва є складною системою, яка знаходиться у суперечливому, рушійному стані. Її основу складають міцні мистецько-виконавські, художньо-творчі, мистецько-педагогічні, художньо-естетичні і мистецько-філософські традиції вітчизняної і світової культури. Система освіти у сфері мистецтва змінюється внаслідок